

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан філологічного
факультету

Юрій Бідзіля

Юрій БІДЗІЛЯ

« 30 » червня

2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕВОЛЮЦІЯ СТИЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта
Предметна спеціальність	014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
Освітня програма	Українська мова і література. Англійська мова і література
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Еволюція стилів української літературної мови» для здобувачів вищої освіти галузі знань **01 Освіта/Педагогіка** спеціальності **014 Середня освіта** предметної спеціальності **014.01 Середня освіта (Українська мова і література)** освітньої програми «Українська мова і література. Англійська мова і література».

Розробник: *Лавер Оксана Володимирівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри української мови.
Протокол № 12 від 26 червня 2023 року

Завідувач кафедри Наталія ВЕНЖИНОВИЧ

Схвалено науково-методичною комісією філологічного факультету.
Протокол № 8 від 29 червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії Василь ШАРКАНЬ

1.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	4-й	4-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2; самостійних – 4.	7-й	8-й
	Лекції:	
	24	12
	Практичні (семінарські):	
	20	-
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	46	78

2.

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

*Соборність мови несе за собою й соборність політичної ідеології,
цебто творить правдиву націю. А коли є нація,
є й міцна літературна мова, покрива для неї
Іван Огієнко (Митрополит Іларіон)*

Мета навчальної дисципліни «Еволюція стилів української літературної мови» – подати цілісну картину процесів формування і становлення української літературної мови та її стильових і жанрових різновидів від найдавніших часів до сьогодні, забезпечити формування мотиваційно-прагматичного рівня мовної особистості майбутнього вчителя, зокрема розвиток національного світогляду, вміння аналізувати, синтезувати та порівнювати мовні явища, процеси, динаміку мовних змін на фоні розвитку української культури від початку формування української нації до сьогодні.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

ІК Здатність вирішувати складні спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних знань, психології, теорії та методики навчання й характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки й технологій, вести здоровий спосіб життя.

ЗК 3. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.

ФК 1. Здатність до формування в здобувачів освіти ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.

ПК 1. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури, у практиці навчання української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури в закладах середньої освіти (рівень базової середньої освіти).

ПК 08. Здатність використовувати сучасні наукові методи філологічних досліджень, добирати, аналізувати, систематизувати й синтезувати фактичний лінгвістичний, літературний матеріал; узагальнювати підсумки виконаного дослідження та формулювати його новизну; оформляти згідно із сучасними вимогами та репрезентувати результати наукового дослідження в усній чи письмовій формі, послуговуючись відповідним термінологічним апаратом.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами до вивчення навчальної дисципліни «Еволюція стилів української літературної мови» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми: ОК1. Історія і культура України.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни «Еволюція стилів української літературної мови» передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти таких результатів навчання (РН) відповідно до стандарту вищої освіти зі спеціальності **014 Середня освіта** та освітньої програми «Українська мова і література. Англійська мова і література»:

Програмні результати навчання	Шифри РН
<i>Знає</i> основні історичні етапи розвитку предметної галузі.	РН 1
<i>Уміє оперувати</i> базовими категоріями та поняттями спеціальності.	РН 5

<p><i>Пояснює</i> особливості розвитку української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; <i>порівнює</i> мовні й літературні факти, явища, оригінали творів англійською мовою й українські переклади англійськомовних художніх текстів, визначає їхні подібності й відмінності.</p>	PH 14
<p><i>Уміє</i> працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.</p>	PH 17

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Еволюція стилів української літературної мови»:

Очікувані результати навчання	Шифри PH
<p><i>Знає</i> основні історичні етапи розвитку української літературної мови та її стилістичної системи.</p>	PH 1
<p><i>Уміє оперувати</i> базовими категоріями та поняттями спеціальності: літературна мова та її варіанти, мовні ресурси, стильові різновиди, стилі і форми мови, дискурс, історична стилістика та ін.; <i>окреслити</i> шляхи вироблення лексичного і стильового фондів мови, закріплення граматичних і правописних норм.</p>	PH 5
<p><i>Пояснює</i> особливості розвитку української мови та її стилів; взаємозв'язки між певними періодами становлення літературної мови – традиційне і нове у загальному спрямуванні мовотворчих процесів; джерела творення літературної мови кожного періоду; взаємодію української літературної (писемної) мови з іншими слов'янськими та неслов'янськими мовами та наслідки міжмовних контактів; взаємодію літературної мови з територіальними та соціальними діалектами.</p> <p><i>Уміє застосовувати</i> здобуті знання на уроках профільного навчання української мови; поширювати об'єктивну інформацію про українську мову, популяризувати національну культуру в Україні та за її межами; забезпечувати захист національного інформаційного простору.</p>	PH 14
<p><i>Уміє</i> працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), щоб визначити місце видатних письменників, учених, церковних, політичних і культурних діячів у літературному мовотворенні.</p> <p><i>Уміє</i> удосконалювати здобуті знання у процесі самоосвіти з метою підвищення професійної майстерності.</p>	PH 17

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: стандартизовані тести до змістових модулів; письмові роботи; реферати, доповіді; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; модульні контрольні роботи; іспит.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усна або письмова з такими видами: усне опитування на практичних заняттях, виконання завдань, контрольна (самостійна) робота, тестові завдання на сайті електронного навчання.

Форма модульного контролю: у формі письмової контрольної роботи та / або письмового тестування.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (Модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4.1	Т 4.2	Т 4.3	Т 4.4	50	100
6	6	6	8	8	8	8		

T1, T2 ... – теми.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (Модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т11	Т12	50	100
6	6	6	6	6	6	7	7		

T1, T2 ... – теми.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	7	40	8	40

Комп'ютерне/письмове тестування при тематичному оцінюванні	1	10		
Презентація/есе			1	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульний контроль є необхідним елементом модульно-рейтингової технології навчального процесу. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Еволюція стилів української літературної мови» проводиться двічі на семестр, згідно з розкладом модульних контролів визначених навчальною частиною. До модульної контрольної роботи допускаються здобувачі, які виконали усі види практичних завдань. До початку модульної контрольної роботи здобувачі мають мати поточні підсумкові бали за практичні заняття та самостійну роботу. Максимальна кількість балів одержаних під час контрольної роботи становить 50 балів.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає надання відповідей на тести та теоретичні питання. Робота містить 5 тестів, за кожну правильну відповідь з яких здобувач отримує по 1 балу (разом 5 балів), два теоретичних запитання, які максимально оцінюються по 15 балів за кожне (разом 30 балів), комплексне практичне завдання (максимальна оцінка 15 балів).

Перескладання підсумкового модульного контролю здобувачами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються.

Якщо здобувач набрав 60 і більше балів, то іспит може бути виставлений за результатами поточного оцінювання та модульного контролю на момент оголошення результатів. У разі, якщо здобувач бажає поліпшити свою оцінку, він складає іспит за всією програмою навчальної дисципліни. При цьому в підсумковій оцінці не враховуються накопичені бали.

Здобувач вищої освіти, який не з'явився на модульну контрольну роботу, або ж його модульна оцінка складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний скласти (перескласти) модуль до початку підсумкового контролю у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модульна контрольна робота 1		Модуль контрольна робота 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Тести	5	5	5	5
Словник термінів	1	15	1	15

Комплексне теоретичне питання	1	15	1	15
Практичне завдання	3	15	3	15
Разом		50		50

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90–100
B	Добре		82–89
C	Добре		74–81
D	Задовільно		64–73
E	Задовільно		60–63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35–59
F	Незадовільно		0–34

За результатами модульного контролю визначається підсумкова рейтингова оцінка. Оцінка за іспит визначається залежно від рейтингового балу. Загальна кількість балів, яку може отримати здобувач, – 100 балів. Вони досягаються шляхом сумування результатів оцінок за всі види робіт.

Оцінку «**відмінно**» (**90–100 балів, А**) заслуговує здобувач, який усебічно, системно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

Оцінку «**добре**» (**82–89 балів, В**) заслуговує здобувач, який повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку «**добре**» (**74–81 бал, С**) заслуговує здобувач, який у загальному роботу виконав, але відповідає на запитання з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-

програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку «задовільно» (64–73 бали, D) заслуговує здобувач, який знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його в майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «задовільно» (60–63 бали, E) заслуговує здобувач, який володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання й використання його в майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» (35–59 балів, FX) виставляється здобувачу, який виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку «незадовільно» (35 балів, F) виставляється здобувачу, який володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувачем протягом семестру.

До складання іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, у яких підсумкова модульна оцінка за семестр становить не менше 35 балів і, яким зараховано всі види робіт за цей семестр.

Здобувач вищої освіти, підсумкова рейтингова оцінка якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити її до початку підсумкового семестрового контролю під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. Інакше здобувач не допускається до складання іспиту і в нього виникає академічна заборгованість.

Іспит з навчальної дисципліни здобувач вищої освіти може не складати, якщо він успішно пройшов усі модульні контролі та його влаштовує підсумкова модульна оцінка. Здобувачі освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить від 35 до 59, іспит складають обов'язково. Здобувач може підвищити на іспиті рейтинговий бал, при цьому, за результатами складання іспиту оцінка не може бути менша за підсумкову оцінку, яку він отримав за результатами модульних контролів.

Іспит проходить в усній формі. На іспит виносяться теоретичні, практичні завдання в обсязі навчального матеріалу. Оцінювання результатів навчання на іспиті здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за іспит заноситься у відомість обліку успішності.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1.

Стильові різновиди староукраїнської літературної мови

Тема 1. Вступ. Питання еволюції української літературної мови в системі наукових поглядів кін. XX – поч. XXI ст. Еволюція стилів української літературної мови та сфера лінгводидактики.

Предмет та основні завдання дисципліни «Еволюція стилів української літературної мови». Тематичні розділи курсу. Зв'язок з іншими галузями мовознавства. Терміни 'мовний стиль' в історичному ракурсі української та європейської культури. Форма і зміст у мові. Жанрово-стильова парадигма. Стильова диференціація літературної мови в минулому і тепер.

Термін 'українська літературна мова' в процесі історичного розвитку. Усний та писемний вияви літературної мови. Історія літературної мови як еволюція писемного узусу. Суть варіантності літературних мов. Варіанти української літературної мови від найдавніших часів до кінця XVIII ст. (наукова раціональність термінів *руська мова, давньоруська, давньоукраїнська, староукраїнська, слов'яноруська, проста, церковнослов'янська, східноукраїнський варіант і західноукраїнський варіант*).

Проблеми класифікації стильових різновидів української мови в різні періоди її розвитку. Стильові різновиди староукраїнської літературної мови. Стильові різновиди нової української літературної мови. Наукові праці про розвиток української мови та її стильових різновидів (П. Житецький, І. Огієнко, Ю. Шевельов, В. Чапленко, Д. Чижевський, В. Німчук, Г. Півторак, В. Русанівський). Терміни 'стиль', 'стильовий різновид', 'дискурс' в методиці викладання української мови.

Тема 2. Основні джерела пізнання еволюції української літературної мови та її стилів. Походження української мови як основний компонент шкільної програми.

Джерела формування стилістичної системи української літературної мови. Види усного спілкування в дописемний період як передумова стилістичної диференціації мови (український фольклор, міфологія, правове спілкування, поява писемності, міжмовні контакти, християнство та конфесійний стиль, антична культура).

Походження української мови. Міфологізовані та маніпулятивні погляди на питання походження української мови. Деформоване висвітлення історії української мови та її літературної форми в період радянського тоталітаризму (концепція про «давньоруську мову» як прамову трьох братніх народів).

Історія народно-діалектного мовлення в працях В. Німчука, Г. Півторака, Ю. Шевельова. Назва 'Русь' та інші номени для позначення українців в історичному ракурсі. Спекулятивне використання термінів 'Русь', 'руський', 'русин'.

Походження назви Україна. Проблема періодизації історії української літературної мови. Критерії періодизації історії української літературної мови в контексті розвитку її стилів. Хронологія розвитку української літературної мови в працях Ю. Шевельова.

Тема 3. Стильова диференціація української мови в Україні X–XIV ст. Методика формування навчально-пізнавальної діяльності учнів на матеріалі мовних ресурсів найдавніших українських текстів та пам'яток старослов'янської мови української редакції.

Мовна ситуація в Україні X–XIV ст.: дискусійні питання. Взаємодія старослов'янської та української мов у писемних пам'ятках. Фонетико-орфографічні та морфологічні ознаки української мови в старослов'янських пам'ятках. Типологічна і жанрово-стилістична структура пам'яток староукраїнської мови княжої доби. Мовна специфіка перекладної та оригінальної літератури. Основні тенденції розвитку української (руської) літературно-писемної мови і шляхи формування її лексичного складу в процесі взаємодії з іншими мовами (старослов'янською, грецькою тощо). Дохристиянська духовна культура в мові українського народу. Особливості мови найдавніших написів (легенди на монетах, написи на Гніздовській корчазі, графіті на стінах Софійського собору тощо). Жанри, стильові та мовні особливості церковно-релігійних творів Київської Русі («Остромирове Євангеліє» 1056–1057 рр., «Ізборники» Святослава 1073 і 1076 рр. та ін.). Мова давньоукраїнських ораторських, паломницьких творів, історіографічна література (літописи). Повість минулих літ. Київський літопис. Умови зародження та діалектна основа офіційно-ділового стилю української мови.

Юридично-ділова література. Орнаменталізм та його мовні засоби в «Слові о полку Ігоревім».

Тема 4. Середньоукраїнський період розвитку української літературної мови та її стилістичної системи. Мова як засіб національної ідентичності: методика формування національного світогляду в шкільній освіті.

4.1. Українська літературна мова післямонгольської доби (друга половина XIV–XVI ст.)

Статус української мови (руської) мови в Литовському князівстві та поза українськими землями в XIV–XVI ст. Значення реформ старослов'янської мови в становленні літературно-писемної мови в Україні. Галицько-Волинський літопис: характеристика структури та мови. Живомовні риси в офіційно-діловому стилі української мови середньоукраїнського періоду. Мова українських грамот XIV–XV ст. Литовський статут. Стилістична характеристика лексики в пам'ятках релігійного стилю XIV–XV ст. Київський Псалтир 1397р. – пам'ятка північного діалекту української мови. Мова Четії-Мінеї 1489 року як якісно нове явище у релігійному письменстві. Переклади українською (простою) мовою конфесійних творів середини XVI ст. (Пересопницьке Євангеліє 1556–1561 рр., Крехівський Апостол 1560 р. та ін.).

Тема 4.2. Стилєвий розвиток і нормування староукраїнської мови в другій половині XVI–XVII ст. (1569 – 1654 рр.).

Статус української (руської) мови в польську добу (Литовський Статут 1614 року, постанова Варшавського Сейму 1696 р.). Освіта в Україні XVI–XVII ст. Перші європейські та українські навчальні заклади. Церковні братства як фундамент освіти. Розвиток української шкільної освіти. Початки та розвиток друкарства на українських теренах, його роль у процесах формування літературно-писемної мови, розвиток нових жанрів (передмови-присвяти, післямови). Закономірності формування української літературної мови другої половини XVI – першої половини XVII ст. на народній основі. Особливості цього процесу в пам'ятках «простої» і слов'яноруської мов. Стилєвий розвиток староукраїнської літературної мови другої половини XVI–XVII ст. Компоненти публіцистичного, релігійного, художнього та розмовно-побутового стилів у творах Івана Вишенського. Розвиток наукового стилю. Перші граматики. Староукраїнська лексикографія в Україні (XVI–XVII ст.). Відбиття особливостей української літературно-писемної мови в «Словнику староукраїнської мови XIV–XV ст.».

Тема 4.3. Староукраїнська літературна мова другої половини XVII–XVIII ст. в ораторсько-полемічних, ділових та наукових текстах.

Українська літературна мова початкового періоду формування її на народнорозмовній основі. Козацька доба (1648-1780). Суспільно-політичні умови в Україні XVII–XVIII ст. та їх вплив на функціонування і розвиток української літературної мови. Києво-Могилянська академія як найважливіший осередок давньої української літератури й літературної мови на Лівобережній Україні другої половини XVII ст. і першої половини XVIII ст. Загальна характеристика мови писемних пам'яток різних стилів та жанрів другої половини XVII–XVIII ст. Домінування народнорозмовної основи на різних мовних рівнях у процесі формування літературної мови. Взаємодія української літературно-писемної мови із церковнослов'янською, польською, грецькою, латинською, німецькою, італійською в пам'ятках різних стилів. Риторика і стилістика в Києво-Могилянській академії. Просвітницько-риторична діяльність Феофана Прокоповича, пов'язане з нею збагачення лексики давньої української літературної мови й прагнення до унормування граматики.

Офіційно-діловий стиль української літературно-писемної мови другої половини XVII – початку XVIII ст. (листування гетьманської й полкових канцелярій; листування канцелярії Запорозької Січі; акти полтавського й інших «городових урядів»; документи канцелярії Б. Хмельницького, ратушні книги). Еволюція літописання. Козацькі літописи XVII – XVIII ст.

– видатне явище в розвитку української літературної мови. Характерні особливості мови літописів Самовидця, Самійла Величка, Григорія Граб'янки. Мовний аналіз гетьманських універсалів Івана Мазепи та мова Конституції Пилипа Орлика.

Тема 4.4. Занепад староукраїнської літературної мови. Народнорозмовне джерело як матеріал художньої творчості.

Доба Руїни та її нищівні наслідки для українців. Територіальне і політичне роз'єднання українських земель у другій половині XVII ст. як передумова різних шляхів розвитку літературної мови у підросійській та південноукраїнській Україні. Неузгодженість між мовною практикою та мовною свідомістю – розвиток української літературної мови в умовах російсько-української та українсько-польсько-німецької диглосії в Галичині (закарпатський «Урбар» 1771–1774 рр.; «Синопис» І. Гізеля, галицька «Книжиця для господарства» 1768 та ін.). Агресивна росіянізаторська політика в церкві, освіті та книгодрукуванні на теренах Лівобережжя та Правобережжя. Графічно-алфавітна реформа Петра I, її наслідки для церковної та світської літератури. Збереження (в обмеженому вжитку) кириличної графіки в Галичині, на Буковині й Закарпатській Україні. Науково-популярний стиль пізньої староукраїнської мови (лікарські, господарські поради, хронографи, космографії тощо).

Мовні особливості художньої літератури, публіцистики, епістолярію староукраїнської мови XVII–XVIII ст. Мова ораторсько-проповідницьких творів XVII–XVIII ст. (Антонія Радивиловського, Іоанікія Галятовського, Почаївських видань другої полонини XVIII ст.).

Виробничо-професійна лексика в мові віршів Климентія Зиновієва сина. Мова віршів Івана Некрашевича. Мовотворчість видатного українського філософа, просвітителя, письменника Григорія Сковороди. Причини занепаду старої та формування нової української літературної мови. Відмінності між старою і новою літературними мовами.

МОДУЛЬ 2.

Стильові різновиди нової української літературної мови.

Тема 5. Формування стилів української літературної мови, побудованої на народній основі (кінець XVIII – 40-ві рр. XIX ст.). Мова як основний чинник національної творчості, культури і мистецтва: методика планування навчальних, інформаційних, дослідницьких та творчих проєктів у шкільній освіті.

Доба національного відродження в Європі та Україні. Поширення української мови на південний схід: виникнення українських степових і кубанських говірок. Заселення росіянами великих міст, російщення їх (військові гарнізони, чиновництво, російські школи, російська православна церква). Заборона української мови з опорою на тлумачення її як «діалекту російської чи польської мови». Історична роль південно-східного наріччя і зокрема середньонаддніпрянських говорів у формуванні нової української літературної мови. Народна основа мови творів І. Котляревського. Строкатість у мові творів І. Котляревського лексичних, фонетичних і граматичних явищ. Елементи давньої української літературної мови в «Енеїді». Значення творчості І. Котляревського в історії стилів української літературної мови. Боротьба в Галичині за літературну мову на народній основі. Діяльність представників «Руської трійці» як творців української літературної мови. «Русалка Дністровая» та її значення в розвитку літературної мови в Галичині. Правопис альманаху. Еволюція стилів української літературної мови в першій половині XIX ст. Полеміка навколо питання про право на існування літератури, писаної народною українською мовою. Обстоювання цього права М. Максимовичем, О. Павловським, Г. Квіткою-Основ'яненком та ін. Мовні засоби романтизму.

Перші спроби української публіцистичної прози: «Супліка до пана іздателя» Г. Квітки-Основ'яненка; «Супліка до Грицька Квітки» та «Писулька до того, котрий щобожого місяця Українського Гінця по всіх усядах розсилає» П. Гулака-Артемівського; «Так собі до

земляків» Є. Гребінки; «Передмова» Т. Шевченка до «Гайдамаків» і його ж передмова до другого (нездійсненого) видання «Кобзаря» 1847р.; публіцистика «Русалки Дністрової» тощо. Перші наукові студії з української мови нової доби. Варіантність граматичних норм української літературної мови в першій половині XIX ст. Полеміка навколо питання правописної нормалізації української літературної мови (М. Максимович, Г. Квітка-Основ'яненко). Правописні системи першої половини XIX ст. в Східній і Західній Україні. «Грамматика малороссийского наречия» О. Павловського (1818).

Тема 6. Розвиток стилів нової української літературної мови (40-ві рр. XIX ст.).

Мовотворчість Т. Шевченка, його погляди на художнє слово. Народні й книжні джерела мови Т. Шевченка. Семантико-стилістичне використання церковнослов'янізмів у мові Т. Шевченка. Синтез різнорідних складників у єдиній мовностилістичній системі, яка становить основу сучасної української літературної мови. Роль Т. Шевченка у створенні лексичних, фонетичних і граматичних (морфологічних, синтаксичних) норм української літературної мови.

Мова поезії та драматургії Т. Шевченка. Багатство мовних засобів поезії Т. Шевченка, зумовлене ідейно-тематичними аспектами його творчості. Творчість Т. Шевченка в контексті слов'янських культур. Епохальне значення Т. Шевченка для розвитку української літературної мови. Т. Шевченко – основоположник нової української літературної мови і нової української літератури. Словники мови Т. Шевченка.

Значення культурно-просвітницької діяльності П. Куліша в історії української літературної мови, його літературно-публіцистична та наукова діяльність, перекладацька праця в розбудові української літературної мови. Особливості епістолярного стилю П. Куліша.

Тема 7. Основні процеси літературного мовотворення в Західній Україні в другій половині XIX ст.

Суспільний статус української мови в Галичині. Народовництво та москвофільство в середовищі галицької інтелігенції та концепції вироблення літературної мови. Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка. Мова галицької преси. Літературно-науковий і громадсько-культурний часопис-двотижневик «Зоря». Перший всеукраїнський літературно-науковий і громадсько-політичний часопис М. Грушевського «Літературно-науковий вісник».

Основні граматичні праці, видані в Галичині. Мовознавчі праці Є. Желехівського, С. Смаль-Стоцького, В. Сімовича.

Мовні дискусії в Галичині. Спроба азбучного перевороту в 1859 році. Становлення лінгвістичної термінології в Галичині. Запозичення та їхня адаптація на україномовному ґрунті. Збагачення лексичного і стильового фондів української літературної мови під впливом позамовних чинників – розвиток суспільних відносин, політичної думки, наукові та технічні досягнення, нові ідейно-естетичні течії у мистецтві та літературі.

Мова творів галицьких письменників (Іван Франко, Василь Стефаник, Марко Черемшина, Богдан Лепкий). Роль греко-католицького духовенства в розвитку української літературної мови в Галичині.

Тема 8. Українська літературна мова кінця XIX – першої половини XX ст.: дискусії стосовно норм і правопису української мови.

Становлення норм українського правопису на Лівобережжі (Київський правопис, правопис П. Куліша, правописна система М. Драгоманова, Б. Грінченка) та офіційне затвердження норм фонетичного правопису у 1893 році. Участь Б. Грінченка, І. Франка, І. Верхратського, І. Кокорудза, М. Школиченка, А. Кримського у дискусії 1891 – 1892 рр. навколо проблем літературного мовотворення. Значення дискусії у виробленні основних засад формування єдиної української літературної мови. Мовознавчі студії І. Франка.

Словники XIX ст. та їх роль в історії української літературної мови. Словник української мови за редакцією Б. Грінченка як лексикографічна пам'ятка,

історичний документ живої народної мови. Наукова спадщина першого президента Української держави М. Грушевського. Роль української інтелігенції в розбудові літературної мови (Леся Українка, М. Коцюбинський). Інтелектуалізація як одна із основних тенденцій еволюції художнього стилю.

Тема 9. Суспільні, культурно-історичні обставини функціонування української мови та її жанрово-стильовий розвиток у 20-30 рр. ХХ ст. Праці українських науковців та письменників у контексті боротьби за незалежність України. Мовотворчість письменників, просвітян і науковців як дидактичний матеріал на уроках розвитку зв'язного мовлення та для моделювання наскрізної лінії «Громадянська відповідальність».

Стан і статус української мови в першій половині ХХ ст. Суспільно-політичні умови розвитку української мови на межі ХІХ і ХХ століть. Зміст поняття 'українізація'. Мовна ситуація в 20 – 30 роки ХХ ст. в Галичині та на Закарпатті. Становлення наукового стилю. Від стихійного нагромадження термінологічної лексики до формування національних галузевих терміносистем. Діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка та Інституту української наукової мови. Період «золотого десятиліття» у формуванні української термінології. Розбудова української лексикографії. Перша наукова система українського правопису. Академічний правопис 1920 – 1921 років, 1928 року. Граматичне опрацювання української літературної мови в першій половині ХХ ст. Портрети українських мовознавців кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.: Агатангел Кримський, Іван Огієнко, Олена Курило, Євген Тимченко, Олекса Синявський. Розвиток історіографії та публіцистики: Євген Чикаленко, Дмитро Дорошенко, Аркадій Животко. Естетика слова і жанрове різноманіття в українській художній літературі 20–30 рр. ХХ ст.

Тема 10. Функціонування української літературної мови в умовах тоталітарного режиму радянської влади. Поняття 'рідна мова', 'мовна свідомість', 'мовна особистість', 'мовна картина світу' в шкільній освіті тоталітарного та посттоталітарного періоду.

Мовна політика в УРСР та утопічна ідея Маркса про «злиття націй». Лінгвоцид. Динаміка лексичних норм. Поняття мовної інтерференції, мовної асиміляції. Репресовані слова. Словники та граматики української мови радянської доби. Видання історичних пам'яток української мови. Відображення розвитку української літературної мови в українській художній літературі (мовотворчість Павла Тичини, Максима Рильського, Володимира Сосюри, Олександра Довженка, Олеса Гончара, Михайла Стельмаха та ін.). Переклад в галузі художньої літератури. Українське мовознавство в діаспорі: Юрій Шевельов, Михайло Мольнар, Володимир Кубійович, Святослав Караванський, Василь Чапленко, Олекса Горбач та ін. Мова художнього стилю другої половини ХХ ст. (О. Гончар, Д. Павличко, В. Симоненко, В. Стус, І. Драч та ін.). Поетична мова Ліни Костенко.

Тема 11. Соціальна, ареальна й стильова характеристика національної мови незалежної України.

Правова основа державності української мови. Закон про мови в УРСР (1989р.). Конституція України (1996). Мовні обов'язки громадян. Українська мова як державна та рідна в освітній системі, у державному та громадському житті.

Соціолінгвістична та еколінгвістична ситуація в сучасній Україні. Питання культури володіння українською мовою в Українській державі. Дослідження функціонування української мови в діалектологічному та соціолінгвістичному аспектах. Міський ареал, діалектний та ареали інших мов України. Співіснування різних мов в Україні. «Європейська хартія регіональних або міноритарних мов». Корекція сфер використання державної мови і мов національних меншин. Правописна проблема сучасної української літературної мови.

Суржик проблеми дефініції та сприйняття. Дезінтеграційні технології. Інформаційна безпека, мовне насильство. Розширення сфер функціонування української мови на всіх рівнях

державного і суспільного життя. Збагачення виражальних засобів української мови (зміни в лексиці, фразеології). Жанри та стильові різновиди української літературної мови в умовах незалежної України.

Тема 12. Сучасний стан та основні тенденції розвитку стилів української літературної мови на межі XX і XXI століть. Основні аспекти формування мовної особистості в сучасній лінгводидактиці.

Нові тенденції у функціонуванні української мови, її інтелектуалізація, звільнення від штампів, залишків «новомови» радянського часу. Типи мовних інновацій. Інновації в складі термінологічної лексики посттоталітарного періоду. Зародження і розвиток української неології. Актуалізація та пасивізація окремих груп лексики в українській мові кінця XX – початку XXI століття. Нові параметри стилістичної класифікації. Стилістичний дискурс. Мовна норма як історично змінна категорія. Українська лексикографія незалежної України. Тенденції українського корпусного планування. Українська мова й інтернет. Інтенсифікація вживання нової розмовної лексики в стилістичних дискурсах української мови кін. XX – поч. XXI ст. Мовний маркетинг як інструмент мовної політики. Престиж мови як основний параметр культури нації.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усьог о	у тому числі			усьог о	у тому числі		
		л	п	с.р.		л	п	с.р.
МОДУЛЬ I. Стильові різновиди староукраїнської літературної мови								
Тема 1. Вступ. Питання еволюції української літературної мови в системі наукових поглядів кін. XX поч. XXI ст. Еволюція стилів української літературної мови та сфера лінгводидактики.	7	2	2	3	7	2		5
Тема 2. Основні джерела пізнання еволюції української літературної мови та її стилів. Походження української мови як основний компонент шкільної програми.	7	2	2	3	7	2		5
Тема 3. Стильова диференціація української мови в Україні X – XIV ст. Методика формування навчально-пізнавальної діяльності учнів на матеріалі мовних ресурсів найдавніших українських текстів та пам'яток старослов'янської мови	7	2	2	3	7	2		5
Тема 4. Середньо-український період розвитку української літературної мови та її стилістичної системи. Мова як засіб національної ідентичності: методика формування національного світогляду в шкільній освіті. Тема 4.1. Українська літературна мова післямонгольської доби (друга половина XIV – XVI ст.)	5	1	1	3	5	-		5

Тема 4.2. Сильовий розвиток і нормування староукраїнської мови в другій половині XVI–XVII ст. (1569 – 1654 рр.).	6	2	1	3	6	-		6
Тема 4.3. Староукраїнська літературна мова другої половини XVII–XVIII ст. в ораторсько-полемічних, ділових та	6	2	1	3	6	-		6
Тема 4.4. Занепад староукраїнської літературної мови. Народнорозмовне джерело як матеріал художньої творчості.	6	1	1	4	6	-		6
Усього годин за модуль 1	44	12	10	22	44	6		38
МОДУЛЬ II. Сильові різновиди нової української літературної мови								
Тема 5. Формування стилів української літературної мови, побудованої на народній основі (кінець XVIII – 40-ві рр. XIX ст.). Мова як основний чинник національної творчості, культури і мистецтва: методика планування навчальних, інформаційних, дослідницьких та творчих проєктів у шкільній освіті.	5	1	1	3	5	1		4
Тема 6. Розвиток стилів нової української літературної мови (40-ві рр. XIX ст.).	7	2	2	3	5	1		4
Тема 7. Основні процеси літературного мовотворення в Західній Україні в другій половині XIX ст.	7	2	2	3	6	2		4
Тема 8. Українська літературна мова кінця XIX – першої половини XX ст.: дискусії стосовно норм і правопису української	7	2	2	3	6	1		5
Тема 9. Суспільні, культурно-історичні обставини функціонування української мови та її жанрово-сильовий розвиток у 20–30 рр. XX ст. Праці українських науковців та письменників у контексті боротьби за незалежність України. Мовотворчість письменників, просвітян і науковців як дидактичний матеріал на уроках розвитку зв'язного мовлення та для моделювання наскрізної лінії «Громадянська відповідальність».	6	2	1	3	6	1		5
Тема 10. Функціонування української літературної мови в умовах тоталітарного режиму радянської влади. Поняття 'рідна мова', 'мовна свідомість', 'мовна особистість', 'мовна картина світу' в шкільній освіті тоталітарного та посттоталітарного періоду.	4	1	-	3	6	-		6
Тема 11. Соціальна, ареальна й стильова характеристика національної мови незалежної України.	4	1	-	3	6	-		6
Тема 12. Сучасний стан та основні тенденції розвитку стилів української літературної мови на межі XX та XXI століть. Основні аспекти формування мовної особистості в сучасній	6	1	2	3	6	-	-	6

Усього годин за модуль 2	46	12	10	24	46	6		40
Усього годин	90	24	20	46	90	12	0	78

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Вступ. Питання еволюції української літературної мови в системі наукових поглядів кін. XX поч. XXI ст. Еволюція стилів української літературної мови та сфера лінгводидактики.	2	-
2	Основні джерела пізнання еволюції української літературної мови та її стилів. Походження української мови як основний компонент шкільної програми.	2	-
3	Стильова диференціація української мови в Україні X–XIV ст. Методика формування навчально-пізнавальної діяльності учнів на матеріалі мовних ресурсів найдавніших українських текстів та пам'яток старослов'янської мови української редакції.	2	-
4	Середньо-український період розвитку української літературної мови та її стилістичної системи. Мова як засіб національної ідентичності: методика формування національного світогляду в шкільній освіті.	2	-
5	Формування стилів української літературної мови, побудованої на народній основі (кінець XVIII – 40-ві рр. XIX ст.). Мова як основний чинник національної творчості, культури і мистецтва: методика планування навчальних, інформаційних, дослідницьких та творчих проєктів у шкільній освіті.	2	-
6	Розвиток стилів нової української літературної мови (40-ві рр. XIX ст.).	2	-
7	Основні процеси літературного мовотворення в Західній Україні в другій половині XIX ст.	2	-
8	Українська літературна мова кінця XIX – першої половини XX ст.: дискусії стосовно норм і правопису української мови.	2	-
9	Суспільні, культурно-історичні обставини функціонування української мови та її жанрово-стильовий розвиток у 20–30 рр. XX ст. Праці українських науковців та письменників у контексті боротьби за незалежність України. Мовотворчість письменників, просвітян і науковців як дидактичний матеріал на уроках розвитку зв'язного мовлення та для моделювання наскрізної лінії «Громадянська відповідальність». Функціонування української літературної мови в умовах тоталітарного режиму радянської влади. Поняття 'рідна мова', 'мовна свідомість', 'мовна особистість', 'мовна картина світу' в шкільній освіті тоталітарного та посттоталітарного періоду.	2	-
10	Соціальна, ареальна й стильова характеристика національної мови незалежної України. Сучасний стан та основні тенденції розвитку стилів української літературної мови на межі XX і XXI століть. Основні аспекти формування мовної особистості в сучасній лінгводидактиці.	2	-
	Разом	20	-

6.4. Самостійна робота

Самостійна робота здобувачів передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, вивчення окремих тем, питань, що не були розглянуті в курсі лекцій, конспектування наукової й навчальної літератури. Ефективність самостійної роботи здобувачів викладач виявляє під час тематичного опитування на практичних заняттях, перевірки конспектів тощо та відображає в загальній оцінці за тему і модуль.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Наукові праці про розвиток української мови та її стильових різновидів (П. Житецький, І. Огієнко, Ю. Шевельов, В. Чапленко, Д. Чижевський, В. Німчук, Г. Півторак, В. Русанівський).	4	7
2	Назва 'Русь' та інші номени для позначення українців в історичному ракурсі. Спекулятивне використання термінів 'Русь', 'руський', 'русин'.	4	7
3	Жанри, стильові та мовні особливості церковно-релігійних творів Київської Русі («Остромирове Євангеліє» 1056–1057 рр., «Ізборники» Святослава 1073 і 1076 рр. та ін.).	4	7
4	Переклади українською (простою) мовою конфесійних творів середини XVI ст. (Пересопницьке Євангеліє 1556 – 1561 рр., Крехівський Апостол 1560 р. та ін.). Староукраїнська лексикографія в Україні (XVI – XVII ст.). Взаємодія української літературно-писемної мови із церковнослов'янською, польською, грецькою, латинською, німецькою, італійською в пам'ятках різних стилів. Характерні особливості літописного та науково-популярного стилю староукраїнської мови.	4	7
5	Варіантність граматичних норм української літературної мови в першій половині XIX ст.	4	7
6	Словники мови Т. Шевченка.	6	7
7	Роль греко-католицького духовенства в розвитку української літературної мови в Галичині.	4	7
8	Наукова спадщина першого президента Української держави М. Грушевського.	4	7
9	Портрети українських мовознавців кінця XIX – першої половини XX ст.: Агатангел Кримський, Іван Огієнко, Олена Курило, Євген Тимченко, Олекса Синявський.	4	7
10	Мова художнього стилю другої половини XX ст. (О. Гончар, Д. Павличко, В. Симоненко, В. Стус, І. Драч та ін.). Поетична мова Ліни Костенко.	4	7
11	Соціолінгвістична та еколінгвістична ситуація в сучасній Україні.	3	4
12	Мовний маркетинг як інструмент мовної політики. Престиж мови як основний параметр культури нації. Дослідницька робота учнів на основі опрацювання різних типів історичних джерел у контексті поглибленого вивчення історії мови та культури рідного краю.	3	4
	Разом	46	78

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: офісні додатки, сервіси «Moodle», «Google Meet», сайт електронного навчання УжНУ: <https://moodle.uzhnu.edu.ua/>.

Обладнання: персональний комп'ютер, мультимедійний проєктор, інтерактивна дошка.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Лавер О.В. Еволюція стилів української літературної мови. **Навчально-методичний посібник** для студентів IV курсу філологічного факультету УжНУ, спеціальність «Середня освіта. Українська мова і література», освітньо-професійна програма «Українська мова і література. Англійська мова і література». Ужгород, 2023.

2. Баденкова В. М. Історія української літературної мови: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв, 2017. 148 с.

3. Голоюх Л.В. Історія української літературної мови. *Для студентів факультету філології та журналістики. Спеціальність 035 «Філологія»*. Освітньо-професійна програма «Українська мова та література. Світова література»: [навч. посібник]. Луцьк: Надстир'я, 2021. 140 с.

4. Ніка О. Історія українського мовознавства: навчальний посібник. Київ: ВД «Освіта України», 2017. 115 с.

5. Ніка О. Історія української літературної мови: навчальний посібник. Видання друге, доповнене і перероблене. Київ: ВД «Освіта України», 2014. 332 с.

6. Ніка О. Навчально-методичний комплекс із навчальної дисципліни «Історія української літературної мови» (частина 1) для студентів спеціальностей «українська мова та література, іноземна мова», «теорія та методика викладання української мови та літератури в основній школі» Київ: ВД «Освіта України», 2018. 54 с.

7. Ніка О. Навчально-методичний комплекс із навчальної дисципліни «Історія української літературної мови» частина 2 (Методичні рекомендації) для студентів спеціальностей «українська мова та література, іноземна мова», «теорія та методика навчання української мови і літератури, іноземної мови в основній школі». Київ: «Освіта України», 2019, 68 с.

8. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. Підручник. Київ: АртЕк, 2002. 424 с.

Додаткова література

9. Бабич Н.Д. Історія української літературної мови: Практичний курс. Львів, 1993.

10. Белей Л. Лекція «Походження української мови. *Тиса 1. Студія Експеримент та УжНУ*. Випуск 13 (04.04.2015). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RVO5KLLtZ238&t=16s>

11. Белей Любомир. Не минаючи ані титли... Лінгвобіографія старослов'янської мови. Київ: Темпора, 2015. 256.

12. Брайчевський М.Ю. Походження слов'янської писемності. Київ: Академія, 2002. 154 с.

13. Вегеш А., Лавер О. Видатний учений із серцем публіциста. Любомир Белей [Електронний ресурс]: до 60-річчя від дня народж.: біобібліогр. покажч. / Департамент культури, національностей та релігій Закарпат. облдержадмін.; КЗ «Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка» Закарпат. облради; уклад.: М.Б. Бадида, О.Д. Гаврош, І.В. Когутич-Гаврош; передм.: А. Вегеш, О. Лавер; ред. І.В. Когутич-Гаврош; відп. за вип. О.А. Канюка. Ужгород, 2022. С. 6–12.
14. Висоцький С.О. Писемність. Освіта. *Історія української культури*. Київ: 2001. Розділ 9. Київська Русь. URL: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult.htm>
15. Галас Б.К. Утвердження нової української літературної мови на Закарпатті у висвітленні Франтішка Тихого. *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні. Матеріали науково-практичної конференції*. Ужгород: 1993. С. 96–108.
16. Гнатюк Л. Не минайте ані титли, ніже тії коми...», або ще раз про роль історико-лінгвістичних дисциплін у формуванні мовної особистості сучасного філолога. *Українське мовознавство: міжвідом. наук. зб.* Київ: 2014. Вип. 44 / 1. Київ, 2014. С. 81–87.
17. Гнатюк Л. Мовний феномен Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції: монографія. Київ: 2010. 446 с. <https://drive.google.com/file/d/13KVO0JyoQ6GFmJAF4hyAN6JENuQnDk4T/view>
18. Добосевич У.Б. Методичні вказівки для самостійної роботи з історії української літературної мови Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2005. 56 с.
19. Добосевич У.Б. Силабус курсу «Історія української літературної мови» 2021–2022 навчального року. Львів: 2021.
20. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності. Київ: Довіра, 1999. 431с.
21. Єрмоленко С.Я. З історії української стилістики: від стилістики мовних засобів до інтегративної стилістики. *Українська мова*. 2019. № 1. С. 3–17. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/1_19/3.pdf
22. Жанри і стилі в історії української літературної мови. Київ: Наукова думка, 1989. 284 с.
23. Історія української мови: Хрестоматія / Упорядники С.Я. Єрмоленко, А.К. Мойсієнко. Київ: Либідь, 1996. 288 с.
24. Історія українського правопису XVI–XX століття: Хрестоматія / Упор. В.В. Німчук, Н.В. Пуряєва. Київ: 2004.
25. Куземська Г. Якою мовою молилася давня Україна: Правила української транслітерації церковнослов'янських текстів. Київ: КЖД «Софія», 2012. 112 с.
26. Лавер О. Любомир Омелянович Белей в історії українського мовознавства. *In тетогіат: Любомир Белей (1962–2018). Збірник наукових праць / За ред. Л. Белея*. Ужгород: Видавництво «Карпатська вежа», 2022. С. 7–27.
27. Лавер О.В. Типи росіянізації: причини і наслідки. *Парадигма вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 18 липня – 28 серпня 2022 року*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 244–248. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/47360>
28. Лесюк М. Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2014. 732 с.
29. Мозер М. Причинки до історії української мови. Монографія. Вінниця: Нова Книга, 2011. 848 с.
30. Мозер Міхаель. Українська мова: етапи історії (частина 2,3) <https://likbez.org.ua/ua/ukrayinska-ukrayinska-mova-etapi-istoriyi-chastina-2.html>
31. Мозер Міхаель. Українська мова: етапи історії (частина 4) <https://likbez.org.ua/ua/ukrayinska-ukrayinska-mova-etapi-istoriyi-chastina-4.html>

32. Ніка О. Історія української літературної мови: навчальний посібник. Київ: ВД «Освіта України», 2013. 316 с.
33. Матвіяк І. Варіанти української літературної мови. Київ: 1998. 162 с.
34. Наєнко Г. Українська редакція церковнослов'янської мови в парадигмі сучасної лінгвістики. URL: <https://journals.pan.pl/Content/125857/PDF/2022-04-SOR-05.pdf>
35. Німчук В.В. Київські глаголичні листки. Київ: Наукова думка, 1983. 141 с.
36. Німчук В.В. Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською української редакції. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України; Інститут української мови, 1995. 35 с.
37. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XIV–XVII ст. Київ: 1985.
38. Німчук В.В. Староукраїнська лексикографія у її зв'язках з російською та білоруською. Київ: 1980.
39. Німчук В.В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови. *Мовознавство*. 1997. № 6. С. 3–15; 1998. № 1. С. 3–13.
40. Німчук В. Південні давньоруські говори – основа української мови. Історія української мови: Хрестоматія / Упорядники С.Я. Єрмоленко, А.К. Мойсієнко. Київ: Либідь, 1996. С. 257–269.
41. Німчук В. Початки літературних мов Київської Русі. *Мовознавство*. 1982. № 2. С. 21–31.
42. Німчук В.В. Про походження українських діалектів. *Україна: Наука і культура*. Київ: 1983. Вип. 26–28.
43. Німчук В.В. Походження й розвиток мови української народності. *Українська народність: Нариси соціально-економічної і етнополітичної історії*. Київ: 1990. С. 190–234.
44. Німчук В.В. Походження української мови. *Етнічна та етнокультурна історія України: У 3-х т. Т. 1, кн. 2*. Київ: 2005. С. 351–468.
45. Німчук В.В. Кодифікувати «нові» літературні мови? Зберегти й захистити українські говори! *Українська мова*. №3. 2013. С. 3–26.
46. Німчук В.В. Хрестоматія з історії української мови X–XIII ст. Київ – Житомир: 2015. 349 с.
47. Огієнко І. Пам'ятки старослов'янської мови X–XI віків. Історичний, лінгвістичний і палеографічний огляд з повною бібліографією та альбомом 155 знімків з пам'яток з кирилівською транскрипцією. Варшава: 1919. 491 с.
48. Огієнко І.І. Історія українського друкарства / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М.С. Тимошик. Либідь: 1994. 448 с. («Пам'ятки історичної думки України»). URL: <http://litopys.org.ua/ohdruk/ohd.htm>
49. Огієнко І. Історія української літературної мови / Упоряд., авт. передм. і комент. М.С. Тимошик. Київ: Наша культура і наука, 2004. 434 с.
50. Півторак Г.П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов / Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 152 с.
51. Прозор Н. Питання про варіанти української літературної мови в лінгвістичній концепції Івана Огієнка. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Українське і слов'янське мовознавство. міжнар. конф. на честь 80-ряччя проф. Йосипа Дзензелівського*. Ужгород, 2001. С. 430–438.
52. Русанівський В.М. Староукраїнська літературна мова. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2004. С. 641–644.

53. Скаб М. Термінологічні проблеми церковнослов'янської мови. *Наукові записки ТНПУ*. Серія: Мовознавство. Вип. II (24) 2014. С. 243–248.
54. Статєєва В.І. Історія української літературної мови. Частина перша. Ужгород: 2001. 74 с.
55. Статєєва В.І. Історія української літературної мови. Частина друга. Ужгород: 2001. 119 с.
56. Статєєва В.І. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця ХІХ – початку ХХ ст. (На матеріалах спадщини М. Коцюбинського, Лесі Українки, Б. Грінченка та ін.). Ужгород, 1997. С. 55–70.
57. Тараненко О.О. Явище історико-мовної міфотворчості в сучасному українському суспільстві *Мовознавство*. 2011. № 6. С. 14–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2011_6_3.
58. Українська мова (профільний рівень): підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / С.О. Караман, О.М. Горошкіна, О.В. Караман, Л.О. Попова. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 272 с.
59. Українська мова (профільний рівень): підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти / С.О. Караман, О.М. Горошкіна, О.В. Караман, Л.О. Попова. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 272 с.
60. Українська мова. Профільний рівень: підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти / А.А. Ворон, В.А. Солопенко. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 288 с.
61. Українська мова. Профільний рівень: підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти / А.А. Ворон, В.А. Солопенко. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2019. 272 с.
62. Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні. Матеріали науково-практичної конференції. Ужгород: 1993. 352 с.
63. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ, 1998.
64. Чапленко В. Історія нової української літературної мови (XVII ст.–1933) / В. Чапленко. Нью-Йорк, 1970.
65. Чижевський Д.І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: 1994. 480 с.
66. Чучка П.П. Питання літературної і державної мови в Карпатській Україні. Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні. Матеріали науково-практичної конференції. Ужгород: 1993. С. 30–37.
67. Шаркань В.В. Формування наукового стилю нової української літературної мови в середині ХІХ ст. Автореф. дис. канд. філол. н. за спеціальністю – 10.02.01. Чернівці: 2012. 21 с.
68. Шевельов Ю. Літературна мова. [Енциклопедія українознавства](http://litopys.org.ua/index.html). II. Том 4. С. 1361–1363. <http://litopys.org.ua/index.html>
69. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. Львів-Нью-Йорк, 1996. С. 27–108.
70. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / Переклад С.Вакуленка, А.Даниленка. Харків: Вид. «АКТА», 2002. 1054 с.
71. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947 – 1953 рр.). Київ: Темпора, 2012. 664 с.
72. Шевельов Ю. Вибрані праці: У 2 кн. Кн. I. Мовознавство / Упорядн. Л. Масенко. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 583 с.
73. Шевельов Ю. Вибрані праці: У 2 кн. Кн. II. Літературознавство / Упорядн. І.Дзюба. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 1151 с.

74. Шевельов Ю. Дорогою відрядження: публіцистичні та наукові тексти 1941 – 1943 рр. (харківський період). / Упоряд. С.Вакуленко, К.Каруник. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2014. 190 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

75. Огієнко І. Пам'ятки старослов'янської мови X–XI віків. Історія церковнослов'янської мови. Том 5. Найважливіші пам'ятки церковнослов'янської мови. Варшава: Друкарня Синодальна, 1929. 493 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/O_h_i_y_e_n_k_o_I_v_a_n_/Pamiatky_staroslovianskoi_movy_X_XI_vikiv_Istoriia_tserkovnoslovianskoi_movy_Tom_5/

76. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. URL: <http://litopys.org.ua/shevelov/shev.htm>

77. Шевельов Ю. *Староцерковнослов'янська мова*. *Енциклопедія українознавства* : Словникова частина: [в 11 т.] / *Наукове товариство імені Шевченка* ; гол. ред. проф., д-р *Володимир Кубійович*. Париж–Нью-Йорк : *Молоде життя*, 1955–1995. URL: <http://litopys.org.ua/encycl/euii233.htm>

78. Енциклопедія історії України. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0002333>

79. З Енциклопедії «Українська мова». URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>

80. Українська мова: Енциклопедія (2004). URL: <https://archive.org/details/UkrMovEnts/page/640/mode/2up>

81. Енциклопедія українознавства. URL: <http://izbornyk.org.ua/encycl/eu.htm>